

ס' קפג

תורת כהנים – " ויאשה כי תהיה זבה, דם יהיה זובה בבשרה, שבעת ימים תהיה בנדתה". יכול אפילו זבה מכל מקום תהא טמאה, תלמוד לומר: והיא גלתה את מקור דמיה, לימוד על הדמים שאינם אלא מן המקור.

יכול על כל מראה זוב תהא טמאה, תלמוד לומר: דם. ואין דם אלא אדום. כשהוא אומר דמיה, מלמד שדמים הרבה טמאים בה: האדום והשחור וכקרן הכרכום וכמימי אדמה וכמזוג". (מצורע פרשת זבים פרשה ד פרק ו)

גמרא – "דאמר קרא: והיא גלתה את מקור דמיה, וטהרה ממקור דמיה, הרי כאן ארבעה. והא אנו חמשה תנו: האי שחור, אדום הוא, אלא שלקה". (נדה יט.)

גמרא – "אמר שמואל: בדקה קרקע עולם וישבה עליו ומצאה דם עליו, טהורה, שנאמר: בבשרה – עד שתרגיש בבשרה". (נז:)

משנה – "כל הנשים מטמאות בבית החיצון, שנאמר: דם יהיה זובה בבשרה. ומטמאות בכלשהו, אפילו כעין חרדל ופחות מכן". (נידה מ.)

גמרא – "הי ניהו בית חיצון? אמר ריש לקיש: כל שתינוקת יושבת (נפתח רחמה קצת) ונראית. א"ל רבי יוחנן: אותו מקום גלוי הוא אצל שרץ! אלא אמר רבי יוחנן עד בין השיניים". (נידה מא:)

גמרא – "תנו רבנן: דמה – מחמת עצמה ולא מחמת ולד. אתה אומר מחמת ולד או אינו אלא מחמת אונס (כגון שקפצה ממקום למקום או ראתה בהמה, חיה או עוף מתעסקים זה עם זה וחמדה וראתה דם וכן כל כיו"ב), כשהוא אומר אשה כי יזוב זוב דמה הרי אונס אמור, הא מה אני מקיים דמה – דמה מחמת עצמה ולא מחמת אונס". (נידה לו:)

הש"ג, ה"ה, רמב"ם, רא"ש, רשב"א – כשרואה דם בימי הנדה מתחילה למנות שבעה ימים כולל יום ראייתה כאשר פסקה לפני בין השמשות. ואם התחילה לראות ביום הראשון לנדתה צריכה להפסיק ביום השביעי קודם בין השמשות שלא תיכנס לימי זיבה.

מתי טובלת הנדה?

גמרא – "כל חייבי טבילות טבילתם ביום, נדה ויולדת טבילתם בלילה". (יומא ו.)

גמרא – "אמר רב: נדה בזמנה (בשביעי) אינה טובלת אלא בלילה (כי כתוב "שבעה ימים תהיה בנדתה – כל שבעה), ושלא בזמנה טובלת בין ביום ובין בלילה. רבי יוחנן אמר: בין בזמנה, בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה". (נדה סז:)

סדר ימי הזבה והנדה

גמרא – "אחד עשר יום שבין נדה לנדה, הלכה למשה מסיני... לר"ע קראי לרבי אלעזר בן עזריה הלכתא (למשה מסיני)". (נדה עב: עג.)

הש"ג, תוספות, מגיד משנה בשם רמב"ן, רבנו יונה, ראב"ד – אם משכו ימי זובה חודש או שנה אינה חוזרת לימי נדה, אלא היא זבה כל הזמן עד שתשומר שבעה ימים נקיים וצופים. לאחר ששמרה שבעה נקיים, כשרואה דם מתחילים שוב שבעה ימי הנדה ואחד עשר ימי זיבה. כלומר, אם ראתה והיא נדה ולא ראתה כל ימי זיבתה, כשתראה ביום הי"ט הרי היא נדה כמו בהתחלה. אם לא ראתה עד היום הכ"ו אין היא נקראת זיבה אלא תחילת ימי הנדה, כי אין ימי זיבה אלא בסמוך לשבעה ימים שראתה בהם דם נדות.

ערוך השולחן תמה מאוד על שיטת רש"י ורמב"ן:

1. אם כך מדוע היתה תקנת רבי ורבי זירא שיתבלבלו בין נידה לזבה, הרי רק ברגע שרואה דם והיא נידה אח"כ יהיו ימי זיבה ואיך אפשר להתבלבל?
2. ועוד, הרי טעם החומרא לרבי זירא, הוא שמא ראתה בבית החיצון וכתלי בית הרחם העמידוהו ג' ימים. ורש"י שהיא קודם נידה ואח"כ זבה, צריך לומר שכתלי בית הרחם העמידוהו עשרה ימים! וזה תמוה.
3. החשש של ראתה שנים תשב ששה והן לתקנת רבי, זה שמא הראשון מסוף זיבה והשני תחילת נידה, ולרש"י קשה, שהרי לפני עשרה ימים ראתה נידה ואח"כ היתה זבה ואיך שכחה מה היה קודם?
4. ועוד, שהגמרא אומרת שימי נידה שאין רואה בהם עולים לספירת זיבתה. והרי לרש"י ורמב"ן לא יתכן שימי נידתה יעלו לימי זיבתה, הרי רק ראייה חדשה מתחילה ימי נידה!

לכן מקיים ערוך השולחן את פרוש הרמב"ם שיפורט להלן.

רמב"ם, לבוש – ברגע שנקבעה לאשה וסת בראשונה מתחילה לספור שבעה ימי נדה בין ראתה בהם דם ובין לא ראתה, והם ימים הראויים לנדה, וכל דם שהיא רואה בהם הוא דם נדה, ולאחר מכן אחד עשר ימים שהם ימי זיבה בין ראתה ובין לא ראתה, וכל דם שהיא רואה בהם הוא דם זיבה, וכך לתמיד 7-11-7-11 וכן הלאה עד שהפסיקה לידה את הספירה הזו.

ואם היתה זבה, סופרת שבעה נקיים הן בימי נידתה והן בימי לידתה. ואם ראתה דם בימי הנידה או הלידה לא עלו לה אותם הימים לז' נקיים אך לא סותרים, ומשלימה אותם אח"כ.

המגיד משנה תמה על כך :

1. איך אשה נכנסת לימי נידות אע"פ שלא ספרה ז' ימים נקיים!
 2. אם רואה בימי נידתה לא יהיו לה שבעה ימים נקיים **רצופים**, וייתכן שתאסוף את הימים האלו בהרבה זמן כל פעם יום אחר. וזה תימה.
- הרמב"ן הקשה על הרמב"ם וכתב שדבריו הם דברי הבאים :**
1. הגמרא אומרת (נד.) שאשה שרואה שבעה ימים ושבעה טהורים, יכולה לשמש שבעה ימים מתוך עשרים ושמונה. **לרש"י מסתדר מצוין**, כי בכל הימים מח' עד י"ד היא מותרת. אח"כ היא זבה גדולה ויש לה שבעה נקיים בטהורים השניים (כ"א-כ"ח). ומה שרואה ביום כ"ט אלו שוב ימי נידתה. סה"כ היתה מותרת שבעה ימים מתוך עשרים ושמונה. **אבל לרמב"ם קשה**, כי ביום כ"ט היא ב"א ימי זיבה ואז היא שוב זבה גדולה ועד יום מ"ב היא בשבעה נקיים, ואח"כ שוב זבה גדולה ולא חזרה להיטהר. וסה"כ לא יהיו לה בכל ארבעה שבועות שבעה של טהרה. ולכן הרמב"ם כתב שמשמשת כל ימי שמונה עשר ימים בכל שמונה עשר שבועות (18 מתוך 126).
 2. כנ"ל מהמשך הגמרא שאם היו לה שמונה טמאים ושמונה טהורים משמשת חמשה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה. **לרש"י זה מסתדר, אך לרמב"ם** החל מהמחזור השני ביום מ"ט היא זבה גדולה ויצא לה רק שלושה ימים מתוך ארבעים ושמונה.
 3. עוד הקשה מהגמרא כאשר עשרה ימים היא טמאה ועשרה טהורה, אז "ימי שימושה כימי זיבתה". **לרש"י זה מסתדר**, כי בעשרה הראשונים היא נהיית זבה גדולה, ושבעה מהטהרה הם ימי ספירה ושלושת האחרונים משמשת לפני שמתחילה שוב לראות, ולכן היא זבה גדולה שלושה ימים ומשמשת שלושה ימים. **ולרמב"ם זה טוב רק בפעם הראשונה**, אך בפעם השנייה ישנם חמשה ימי זיבה ושלושה ימי טהרה.
 4. **המגיד נדחק לפרש** על כל הנ"ל שהרמב"ם פרש בגמרא שהכוונה רק לפעם הראשונה.
 4. לרמב"ם יוצא שאם ראתה ביום השביעי לנידתה יושבת בטומאה שבעה ימים בתוך ימי זיבתה, וזה לא נכון, כי נידה סופרת בימי הנידה ולא בימי הזיבה.
 - מרכבת המשנה תרץ** שסופרת ימי נידה בתוך ימי זיבה, והטומאות לא סותרות זו את זו.
 5. הגמרא בערכין ח. אומרת שאם אשה טעתה, ואומרת שראתה יום אחד בטומאה, מחכה שבעה עשר יום, שאם היא ראתה זיבה, יש לה אחד עשר יום. ואם היא נידה, ביום השמונה עשר היא ודאי טהורה ומתחילה ימי נידה. **לרש"י זה מצוין. אבל לרמב"ם מה זה יעזור**, הכל כל הזמן 7-11 ואולי עכשיו רואה בימי זיבה וביום י"ט שוב תראה בימי זיבה שבהם היא נמצאת ומה יעזור להמתין שבעה עשר יום.

החוות דעת (ס' קפג ס"ק ב') הקשה קושיה עצומה על הרמב"ם, שהרי הגמרא אומרת שאשה לא קובעת וסת בימי זיבתה. והרי וסת החודש או עונה בינונית יוצאים תמיד לשיטת הרמב"ם בימי הזיבה וא"כ איך קובעת וסת בהם, ועוד שפסק הרמב"ם שאין אשה קובעת וסת בימי זיבתה? **לכן מחדש החוות דעת**, שגם הרמב"ם מודה שלענין קביעת וסת, אשה לא קובעת וסת בימי זיבתה **רק בימים הסמוכים לנידתה**, כי בימים אלו היא מסולקת דמים, **אבל אם לא ראתה בימי נידתה יכולה לקבוע וסת בימי זיבתה שלאחריהם**, כי כעת היא אינה מסולקת דמים. לכן אם ראתה בנידתה לא תקבע וסת עד לאחר 18 יום, ואם לא ראתה בנידתה, תקבע וסת בימי הזיבה שלאחריהם.

לפי זה תרץ החו"ד את הקושיה החמישית מהגמרא בערכין ע"פ פרוש המשנה לרמב"ם, שמחכה שבעה עשר יום כדי שאח"כ תוכל לקבוע וסת אפילו שהיא בימי זיבה, כי לא ראתה בנידתה הסמוכים לזיבתה.

לפי זה קושיות הרמב"ן על הרמב"ם נפלו, כי **אם יש לה וסת קבוע** מיום הוסת מתחילים שבעה ימי נידה ואח"כ י"א ימי זיבה וכו' עד הוסת הבא ואז שוב מתחילה מחדש 7-11. **וזה אפילו אם הוסת חל באמצע ימי הזיבה לפי החשבון**, כי יכולה לקבוע וסת בימי הזיבה שלא ראתה בסמוך להם בימי הנידה, **ואז מתחילים ימי הנידה מחדש**. ורק באשה שאין לה וסת קבוע מונה רצוף 7-11-7-11 וכו' עד שתקבע וסת.

הגרי"ז (ערכין ח.) מסביר את יסוד המחלוקת בין רש"י לרמב"ם, שנחלקו בכוונת ההלכה למשה מסיני ש"א יום בין נידה לנידה. האם הכוונה שיש י"א ימי זיבה וזו כוונת רש"י, או שכוונת ההלכה שיש ממש י"א יום בין נידה לנידה ואלו הם ימי זיבה, אבל הכוונה שיש רק י"א יום בין ימי הנידה וזו כוונת הרמב"ם.

שומרת יום כנגד יום

גמרא – "דתניא... ואין לי אלא שלושה ימים, שני ימים מנין? ת"ל: ימי. יום אחד מנין? ת"ל: כל ימי. ומנין שסופרת אחד לאחד? ת"ל: יהיה לה. יכול תספור שבעה לשנים... ת"ל: יהיה לה, אינה סופרת אלא יומה. אלמא קראי נינהו! לר"ע קראי לרבי אלעזר בן עזריה הלכתא (למשה מסיני)". (נדה עג.)

טור – מכאן שאם רואה בימי הזיבה יום אחד או יומיים היא נקראת זבה קטנה ומשמרת יום אחד כנגדו או כנגד היומיים. ואם ראתה שלושה ימים הרי היא זבה גדולה וצריכה לשמור שבעה ימים נקיים.

מתי טובלת הזבה?

גמרא – "הזב והזבה וטמא מת טובלים כדרכם ביום הכפורים". (יומא פח.) ומשמע בגמרא שזה דוקא ביום.

גמרא – "שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה. וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר". (מגילה כ.)

גמרא – "תנו רבנן: ושיון בית שמאי ובית הלל בטובלת לילה לזבה שאינה טבילה". (נדה עב.)

ג'ית יוסף – כלומר, טבלה בלילה של יום השימור, ושימור לילה לא נחשב כשימור כלל, אא"כ שמרה קצת מהיום. אבל לאחר יום השימור ברור שיכולה לטבול בלילה אם תרצה, כי שהייה יותר עד הלילה לא גרעה, וה"ה זבה גדולה ביום שביעי לאחר ששהתה קצת יכולה לטבול מן התורה, ומותר לה לשמור עד הלילה.

משנה – "ומודים (ב"ש וב"ה) ברואה בתוך י"א יום וטבלה לערב ושמשה, שמתמאין משכב ומושב וחייבים בקרבן. טבלה ביום של אחריו ושמשה, הרי זה תרבות רעה ומגען ובעילתן תלויים".

הש"י – זה תלוי מפני שאם תראה אחר כך, אז מגעה מגע זיבה וחייבים בקרבן על הבעילה הזו, כי נמצא שבעל זיבה.

גמרא – "דתניא, ואחר תטהר: אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם. רבי שמעון אומר אחר מעשה תטהר, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבוא לידו ספק". (נדה סז:)

הש"י. תוספות. סמ"ג. ספר התרומה. מדרבנן – כלומר, **אסרו חכמים לטבול ביום השביעי**, שאם תטבול שמא תשמש ושמא תראה שוב ויתברר למפרע שבעל זבה. **וכתב הב"י**, שה"ה זבה קטנה אסור לה לטבול ביום השימור כדי שלא תשמש בו ביום וחשש שמא תראה ביום אח"כ ונמצא שבעל זבה.

ה"י. רמב"ם – **אסרו חכמים לבעול ביום השביעי, אבל לטבול כן מותר**. וה"ה זבה קטנה יכולה לטבול ביום השימור.

טור – בס' שלנו פסק כמו הרי"ף והרמב"ם שרק אסורה לשמש בו ביום ובס' קצו פסק שאסור לה לטבול בו ביום כמו רש"י ותוספות. **הב"י תרץ** שהטור מפרש את הגמרא כרש"י ותוספות ומה שכתב כאן שרק אסור לבעול זה מדין תורה, שאסרה תורה לשמש שמא תראה ויעבור איסור כרת. **ועוד יש לומר** שהטור מפרש כמו הרי"ף והרמב"ם ובאמת יכולה לטבול ביום השביעי, ומה שכתב שלא תטבול זה כי היום כל הנשים הן ספק זבות, ולכן גם לדעת הרי"ף והרמב"ם משום ספק זיבות נחמיר גם שלא תטבולנה.

ואע"ג שזו גזרה לגזרה, כבר כתבו הרשב"א והר"ן שמשום חומרת כרת גוזרים גזרה לגזרה.

דין אשה שראתה ביום האחד עשר של ימי זיבתה

משנה – "הרואה יום י"א (ביום האחרון של הזיבה) וטבלה לערב ומשמשה. ב"ש אומרים מטמאים משכב ומושב (כי יום י"א גם צריך שימור) וחייבים בקרבן. וב"ה פוטרים מן הקרבן. טבלה ביום שלאחריו (יום י"ב ונהגה שימור קצת) ושימשה את ביתה ואח"כ ראתה, ב"ש אומרים: מטמאים משכב ומושב ופטורים מן הקרבן, וב"ה אומרים הרי זה גרגרן (ממהר לחטוא, אבל אינו טמא)". (נדה עא:)

הש"י – מדובר ביום האחרון של ימי הזיבה ולפי ב"ש גם הוא צריך שימור ולכן מטמאה וחייב קרבן, ולב"ה לא צריך שימור ביום י"א ולכן פטור מן הקרבן, אבל זה שמתמאה מודים להחמיר גזרה משום שאר הימים.

גמרא – "אמר רב ששת: זאת אומרת גרגרן דתנן אסור. רב אשי אמר: נהי דאחד עשר לא בעי שימור, עשירי מיהא בעי שימור". (נדה נד.)

הש"י. רמב"ם. סמ"ג – נפסק כרב ששת, ומכאן למדנו שאסור להיות גרגרן ולשמש ביום י"ב עם הרואה ב"י. וכן פסק הרמב"ם, ואיסור זה הוא מדרבנן.

טור – פסק שיום י"א עצמו לא צריך שימור. וטעמו, או משום שסובר כרב אשי שסובר שלא צריך שימור אפילו מדרבנן, או משום שהטור כתב כאן רק דין תורה ולא את גזרת חכמים לשמור גם את יום י"א.

דין אשה שראתה ביום העשירי של ימי זיבתה

גמרא – "איתמר עשירי: רבי יוחנן אמר: עשירי כתשיעי, מה תשיעי בעי שימור, אף עשירי בעי שימור. וריש לקיש אמר: עשירי כאחד עשר, מה אחד עשר לא בעי שימור, אף עשירי לא בעי שימור. איכא דמתני לה אהא: אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לר"ע: אפילו אתה מרבה בשמן כל היום כולו, איני שומע לך, אלא... ואחד עשר יום שבין נדה לנדה, הלכה למשה מסיני. מאי הלכה (המיוחדת ליום י"א)? רבי יוחנן אמר: הלכה י"א, א"ל אמר הלכות אחד עשר. רבי יוחנן אמר הלכה אחד עשר, אחד עשר הוא דלא בעי שימור, הא לאחרני עביד שימור (כולל עשירי), ור"ל אמר הלכות אחד עשר, לא אחד עשר בעי שימור, ולא שימור לעשירי הוי. הני הלכות נינהו, הני קראי נינהו!... לר"ע קראי, לרבי אלעזר בן עזריה הלכתא". (נדה עב:)

הש"י – טעם ריש לקיש הוא משום שעשירי אין לו צרוף לזיבה גדולה, אלא רק לזיבה קטנה.

המב"ם. סמ"ג. ג'ית יוסף – הלכה כרבי יוחנן, ושימור זה הוא מהתורה. ואם ראתה גם יום י" וגם יום י"א זו אותה מחלוקת שלרבי יוחנן צריכה שימור מהתורה (או מפסוקים או מהלכה למשה מסיני) ולריש לקיש לא צריכה שימור.

תקנת רבי לעם שבשדות

גמרא – "אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר רב: התקין רבי בשדות (במקום שאין בני תורה): ראתה יום אחד תשב ששה והוא. שנים, תשב ששה והן. שלושה, תשב שבעה נקיים". (נדה סו.)

הש"י – ששה והוא, שמא בימי נדה וצריכה לשמור שבעה ימים. ששה והן, שמא הראשון סוף ימי זוב ושני תחילת ימי נדה וצריכה עוד ששה לסיים ימי נדה. ואם ראתה שלושה, שמא כולם בימי זיבה והיא זבה גדולה ושומרת שבעה ימים נקיים.

ה"י – כששומרת ששה והן, הששה הללו הם ששה נקיים, כי השמירה היא מספק, ולכן איזה יום שתראה בששה הללו שמא הם בימי הנדה וצריכה לשמור שבעה אח"כ.

מגיד משנה בשם רמב"ן – חששו כאן שמא יבואו לטעות בדבר שזדונו כרת, כי אפשר שתטעה ותראה שבעה ימים בימי נדתה והאחרון דם טמא בימי זיבה וצריכה ששה ימים והיא לא יודעת, ואפילו חכם גדול אפשר שיטעה.

ה"נ ר"א"ש – כל הדברים הנ"ל הם מדין תורה, אבל כיון שהתמעטו החכמים שבקיאים בהלכה ולא יודעים להבדיל בין דם טמא לדם טהור וכן נשים לא יודעות כראוי וסתות, חששו שמא יבואו לידי איסור כרת, ולכן על כל דם שראתה שלושה ימים יושבת שבעה נקיים.

תקנת רבי זירא והמנהג ביום

גמרא – "אמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים". (נדה סו.)

ה"נ ר"א"ש – אע"פ שלאחר תקנת השדות אין שום חשש איסור כלל, מ"מ קיבלו על עצמן חומרה נוספת, כי בגמרא נאמר שרבי זירא הלכה פסוקה היא.

ה"נ – הטעם שהחמירו כרבי זירא כי לפעמים אפשר לטעות שמא היא זבה גדולה והיא סבורה שראתה רק יומיים והיא זבה קטנה, כגון ראתה שתי ראיות ואחת בין השמשות ותספור ששה והן כשהיא צריכה שבעה נקיים. ולכן כדי שלא תטעה, החמירו שעל כל טיפת דם כחרדל סותרת מניינה ויושבת שבעה ימים נקיים. ואפילו דם כחרדל שהוא רק יום אחד ואינו יכול לגרום לזבה גדולה, אפילו כך צריכה להחמיר. וכן כתב גם המרדכי ורבנו יונה. והוסיף רבנו יונה שהחומרה היא על טיפת דם כחרדל ולא משום דם שצבעו כחרדל או שמועט כחרדל, כי עליהם מן הדין היא טמאה.

מגיד משנה בשם הרמב"ן – חומרה זו גורמת למנין אחד ולא משתנה המנהג כלל, כי יש שאינן בקיאות בין תחלת הראיה לסתירת הספירה.

ה"נ ר"א"ש – החמירו על טיפת דם כחרדל ולא על כתמים ששיעורם כגריס שהם ודאי לא מטמאים כלל לכ"ע.

איסור נדה בפנויה

ה"נ ר"א"ש – דבר פשוט שזה נוהג גם בפנויה, והטעם שלא תקנו טבילה לפנויה כדי שלא יבואו לידי מכשול בהסתלק ממנה איסור נדה החמור.

הלכה

מחנה – פסק את הגמרא שאשה שיצא דם ממקורה בין באונס (ע"י קפיצה) ובין ברצון (כדרכה) טמאה. ומדובר שמרגישה ביציאתו, ואז היא טמאה אע"פ שלא יצא לחוץ, אפילו ראתה טיפת דם כחרדל. וכרבי זירא, שעל זה יושבת שבעה ימים נקיים.

ה"נ ר"א"ש – פסק את הריב"ש שאין שום הבדל בין פנויה לנשואה בענין זה.

ש"ד

1. רק דם הבא מן המקור מטמא, אך לא שאר דמים.
2. מה שטמאה כשתרגיש זה רק מהתורה, אבל מדרבנן טמאה אע"פ שלא הרגישה כדלקמן בס' קצ.
3. אפילו דם פחות מחרדל מטמאה.
4. מהתורה לא צריכה לשבת שבעה נקיים אלא על זבה גדולה, וכדי שלא תבוא לידי טעות החמירו חכמים כדלעיל.

פתחי תשובה

1. **שלושה מיני הרגשות יש לענין טומאה דאורייתא**: א. **רמב"ם**: נזדעזע גופה (נלמד מרואה דם עם מי רגלים שאז אפילו אם הזדעזע גופה תולה בהרגשת מי רגלים ודם מחלחלת או כוליא. ב. **תרומת הדשן**: נפתח מקורה, עיין ס' קצ. ג. **נודע ביהודה**: כשמרגישה שדבר לח זב ממנה בפרוזדור. **החוות דעת הסכים לנודע ביהודה**, אלא כתב שצריכה להרגיש שוב במקור. וכ"כ באגרות משה (יו"ד ד ס' יז), אלא שאין נשים בקיאות לדעת מה יוצא מהמקור ומה מהפרוזדור ומחמירות על כל דבר, אא"כ הרגישה רק לחות בין רגליה שזו לא הרגשה. **אמנם בזה החת"ס חלק** וכתב שזה לא נקרא הרגשה ודבריו הם חומרא גדולה. וכ"כ במשמרת טהרה (ס' א סע' ד').
2. **זרבי תשובה** – **כיום אין הרגשה כלל של פתיחת פי המקור**.
3. **חוות דעת** – אם מצאה דם בבדיקה או אחר תשמיש בלא הרגשה כלל, יש שכתבו לחשוש לדאורייתא, אבל בקינוח או שלא הכניסה העד בעומק אלא מהפרוזדור ולחוץ אינו אלא מדרבנן כשלא הרגישה. וה"ה אם סמוך לנטילת מי רגלים ראתה זה גם טמא מהתורה.
3. הסתפקו האחרונים האם דם שנעקר אך עדין לא יצא לחוץ שאז היא טמאה, מונע מספירת אותו היום כאחד משבעה נקיים או שרק לאחר שיצא לגמרי תספור, כי יציאתו החוצה היא גם מראה טומאה. והשיב במעיל צדקה, שאע"פ שזה שיוצא לחוץ אינו מראה טומאה, מ"מ אין לזה נפק"מ לשבעה נקיים, כי צריכה שהם יהיו לאחר בדיקה שאין שום דם אפילו בבית החיצון. מ"מ יש נפק"מ בזה היכן שנעקר מהמקור שלא כדרך ראייה ואז לא אכפת לנו כלל כשיוצא לחוץ בדרך ראייה.

נפק"מ בזמן הזה לימי נידה וזבה

ה"נ ר"א"ש – משמע מדבריהם שחומרת רבי זירא היא תקנת חז"ל ועשאוה כהלכה פסוקה ואין להקל בה ראש לעולם.

גליא מסכתא (יו"ד ס' ד'), **דעת כהן (ס' פד)** – מימרת רבי זירא זה לא תקנת חכמים אלא חומרא של בנות ישראל ובקל נפטרים ממנה בכל ענין ובכל מקום שיש צד לצדד ולהקל.

מחבר. והמ"א – לא הזכירו כלל את דין התורה של נידה וזבה, וכתב המחבר בס' קצו שבדיקה אחת בז' הנקיים לא מועילה אפילו בדיעבד, אע"פ שהבדיקות הן מדרבנן והנשים הן ספק זבות. וכן אסר בס' קצו סעי' ה' טבילה ביום שביעי אע"ג שהנשים ספק זבות, אלא שבדיעבד עלתה לה טבילה.

ש"ג (ס' קפט ס"ק עא) – כתב שכל מה שנפסק בס' קפט שאשה קובעת וסת ומקלים עליה שמתבטל וסת אחר, זה רק אם קבעה את הוסת שלא בימי נידותה וימי זיבתה, כי אשה שיש לה וסת קבוע ופתאום ראתה וסת אחר בימי זיבתה ג' פעמים, הוא לא עוקר את הוסת הרגיל שהיה לה אע"פ דין הגמרא, אלא רק אם הוא לא בימי הנידה והזיבה. וזה אפילו לשיטת הרמב"ן, **כי לא מסתמכים על ימי הזיבה והנידה של תורה להקל**.

חת"ס (ס' קמג, ד"ה "ואמנם") – החמיר בזה מאוד שאפילו להקל בספק ספיקא או סניף להקל אסור, כי נפסקה לגמרי הלכה במחבר והרמ"א כחומרת רבי זירא.

שבט הלוי – לפי דברי הש"ך אשה צריכה לחשב את ימי הנידה והזיבה שלה אף בזמן הזה ולא שמענו על זה מעולם, ואשה קובעת וסת בכל זמן שהוא בין להקל ובין להחמיר ע"פ חומרת רבי זירא, ואין הלכה כמו הש"ך. **וכ"פ גם בתורת השלמים** (שם ס"ק כז).